

УДК 35:334

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.3.20>**І. В. Чумак**

аспірант Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ВОЄННОГО ГОЛОДУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Проаналізовано особливості продовольчої безпеки населення сучасної України як управління ризиками воєнного та післявоєнного голоду. Аргументовано, що істотними чинником переформатування проблем харчової безпеки є процеси цифрової трансформації українського соціуму, які створюють нові тренди в сфері виробництва продовольства, розподілу в суспільстві через ринок та механізми соціального захисту, способів споживання продовольчої продукції у готовому вигляді, напівфабрикатах та після приготування в закладах громадського харчування та домашньої кулінарії, а особливо у високому потенціалі зміни харчових стереотипів населення. Відтак, цифрове опосередкування харчової поведінки, як інших різновидів діяльності українських громадян (онлайн-освіта, робота, дозвілля тощо) сягнуло вже досить високого рівня і продовжує розширюватися та поглиблюватися. Вже велика частка українців закупляє через мережу Інтернет продукти харчування, знаходить кулінарні рецепти, використовує різні застосунки для проектування раціону здорового харчування, навчається новітнім та стародавнім технологіям городництва, садівництва збиральництва тощо. При цьому війна ще більше ніж пандемія посилила темпи діджиталізації українського соціуму в цілому та харчової сфери зокрема. Проте публічне управління продовольчою безпекою населення поки що за інерцією ґрунтується переважно на підходах доцифрової епохи. Доводиться, що усвідомлене публічне управління процесами цифрової трансформації харчової поведінки громадян, а також діджиталізації використання, виробництва та суспільного розподілу продовольчих ресурсів може істотно знизити ризики як явного, так і неявного голоду споконвічно характерних для воєнних, так і повоєнних часів.

Ключові слова: війна, продовольча безпека, цифрова трансформація, діджиталізація, голод, явний голод, прихований голод, харчові стереотипи населення, публічне управління продовольчою безпекою.

Постановка проблеми. Голод є крайньою формою продовольчої небезпеки будь-якої держави у будь-які історичні часи, а війна завжди була чинником, який міг його спровокувати навіть у найсприятливіших для сільгоспвиробництва умовах [11]. Більше того, під час війни таку провокацію агресор зазвичай намагається здійснити цілеспрямовано, а держава, що захищається, мусить блокувати, або, принаймні, пом'якшувати наслідки такого роду ворожих дій. Тому в сфері забезпечення продовольчої безпеки населення сучасної України у радикальному вигляді постає проблема публічного управління ризиками воєнного та післявоєнного

голоду. Історично українці мають, на жаль, дуже багатий досвід переживання голодних часів і, навіть, голодоморів, яким може скористатися [7]. Однак, при цьому слід врахувати, що нині боротьба з продовольчими небезпеками буде здійснюватися в істотно інших умовах, коли на теренах України завершилась розвинута фаза розбудови і розпочалась його інтенсивна трансформація у розвинуте інформаційне суспільство.

Процеси цифрової трансформації українського соціуму створюють нові тренди в усіх сферах, які прямо та опосередковано пов'язані з харчування та забезпеченням продовольчої безпеки. Йдеться і про

діджиталізацію виробництва продовольства в агропромисловому секторі, харчовій промисловості, а також вдосконалення логістики продовольчих товарів, розподілу продовольства в суспільстві через використання ринкових механізмів та механізмів соціального захисту, гуманітарної допомоги тощо. Фудблогінг та інтернетмаркетинг все істотніше позначається на зміні способів споживання продовольчої продукції, оскільки цифрове опосередкування харчової поведінки сягнуло вже досить високого рівня.

Вже велика частка українців закупляє через мережу Інтернет продукти харчування та користується різного роду системами їх прямої доставки у квартиру чи офіс. Особливої популярності нині набуває використання кулінарних рецептів із мережі Інтернет, апробація різного роду дієт як традиційних так і новітніх альтернативних. Більше того, набирає популярності використання різних застосунків для проектування раціону здорового харчування, онлайн-консультування у дієтологів, проходження вебінарів зі здорового харчування. Серед лайфстайл-блогерів з'явився тренд щодо переїзду з міст в сільську місцевість, створення різного роду екопоселень, зайняття новітніми та стародавніми технологіями городництва, садівництва збиральництва, бушкрафтом, сіті-фермерством, вирощуванням мікрозелені в домашніх умовах тощо.

Зазначені тренди увиразнилися ще у допандемійні часи, але підчас пандемії КОВІД-19 процеси цифрових трансформацій різко посилюються, а війна ще більше, ніж пандемія, посилює темпи діджиталізації харчової сфери українського соціуму. Зазначене дає підстави сподіватися, що усвідомлене публічне управління процесами цифрової трансформації харчової поведінки громадян може істотно знизити ризики воєнного голоду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема голоду, як крайньої форми прояву продовольчої небезпеки, має давню традицію досліджень у науковій літературі [4; 10; 11], інтерес до якої зберігається й до тепер [2; 16]. Але особливо останніми роками активізувалися наукові розвідки щодо діджиталізації

різного роду процесів, пов'язаних з вирішенням продовольчих проблем [5; 8; 9]. Затримується й проблема ризиків голоду як під час пандемії [1; 2], так і під час війни [3]. Однак зазначені роботи розглядають окремі проблеми публічного управління ризиками воєнного голоду в цифрову епоху, не охоплюють проблему системно цілісно.

Відтак **метою даної статті** є системно-інтегративний аналіз нових можливостей управління ризиками воєнного та повоєнного голоду які складаються в умовах цифрової трансформації українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Напевно найбільш вагомим здобутком індустріальної системи продовольчого забезпечення, яка на теренах України у своїх розвинутих формах склалася у другій половині ХХ століття є те, що вже 75 років історики не фіксують такого явища масових масштабів крайніх форм явного голоду. Аналіз історичних досліджень говорить про те, що останній голод, який торкнувся більшої частини українських територій мав місце у 1946–1947 році [3; 5; 8; 15].

Якщо порівняти з 75-річним аналогічним відтинком української історії до того, то з 1872 по 1947 рік, то голодних років було чимало. Ще більш масштабними були голодування у 1932–1933 та 1921–1923. Окрім того, голодування були в 1917–1919, 1911–1912, 1906–907, 1891, 1872–74 роках. Загалом же в Новий час голодування траплялися через 7–8 років і ті селяни, яким вдавалося пережити всі лихоліття, доводилося голодувати 5–6 разів за своє життя. У країнах Західної Європи останній голод траплявся в середині ХІХ століття. Тобто у провідних країнах індустріалізації проблему масштабних випадків явного голоду вдалося побороти на століття раніше.

Механізація, електрифікація, меліорація, хімізація та інші технології індустріалізації сільського господарства, а також розвиток харчової промисловості та продовольчого ринку різко підняв ефективність харчового забезпечення населення розвинутих країн у кількісному плані. Однак у якісному плані харчова продук-

ція погіршилася. З'явилася проблема збіднення багатьма нутрієнтами продовольчих товарів, вирощених за допомогою інтенсивних агротехнологій та істот, перероблених харчовою промисловістю, а також побічних наслідків інтоксикації через застосування хімізації сільського господарства та харчової промисловості. З'явилася та почала загострюватися проблема «прихованого голоду» та екологічної безпечності продовольства, яку індустріальна епоха передала для розв'язання при розбудові постіндустріальних, інформаційних суспільств.

Цифрова трансформація українського соціуму, яку він переживає у контексті загальносвітового процесу розгортання інформаційної хвилі цивілізаційного розвитку також тягне за собою радикальну зміну багатьох вже добре вкорінених індустріальних традицій харчування на нові, які в одних випадках є добре забутими старими, а в інших є історично безпрецедентними інноваціями. Загалом же виходячи з хвильової концепції цивілізаційного розвитку відомого американського футуролога Є. Тофлера [20] можна виокремити чотири макросистеми харчових традицій і три кардинальні інноваційні трансформації людського харчування у зв'язку трьома хвилями цивілізаційного розвитку:

- Первісна, що ґрунтувалася на збиральництві, мисливстві та збиральництві дикої флори та фауни без цілеспрямованої зміни як самих рослин і тварин та екосистеми в якій мешкали люди:

- Аграрна, яка полягала не лише в створенні спеціальних умов для харчових рослин та тварин шляхом перетворення природних біоценозів у все більш штучні агроценози з більш високою продовольчою продуктивністю, але й перетворення самих рослин та тварин шляхом селекції у культурні, більш продуктивні форми;

- Індустріальна продовживши зазначені процеси, фізичні функції людини та тварин в агровиробництві, переміщені та виготовленні продовольства механізувала та хімізувала, а також маркетизувала та глобалізувала харчування, створивши порівняно з аграрною епохою великий обсяг та дуже широкий спектр нових харчових продуктів, виробництво та спо-

живання яких потребувало додаткового інформаційного забезпечення (торгові етикетки, інструкції, сертифікати якості, реклами тощо);

- Інформаційна (Постіндустріальна, цифрова) торкнулася діджиталізації інформаційної складової агровиробництва, харчової промисловості, торгівлі, харчової поведінки громадян щодо вибору продовольчих продуктів, принципів, правил та способів харчування.

Відтак, на нашу думку, продовольча безпека громадян це не лише рівень фізичної та економічної можливості отримати в достатній кількості та якості продукти харчування як вже стало звичним вважати. Не менш важливою нині є й отримання інформації для здійснення оптимального вибору в контексті наявного на даний час асортименту продовольчих ресурсів та адекватного їх використання. Інакше фізично та економічно доступний продовольчий ресурс буде використовуватися й буде лишатися когнітивно недоступним для громадян. Тому харчова поведінка обов'язково передбачає отримання інформації про спектр наявних продовольчих ресурсів, їх харчову та іншу цінність, а також способи використання.

Харчування – це не лише фізична та фізіологічна асиміляція харчової речовини до людського організму, але й соціальна та психологічна рецепція інформації про їжу. Остання являє собою речовинно-інформаційну єдність цілісність у якій перший компонент зазвичай є добре усвідомленим, другий найчастіше є неусвідомленим, або слабо або викривлено усвідомленим. Відтак психоаналіз харчування зараз є дуже важливим (так би мовити фудпсихоаналіз).

Отже, продовольча безпека населення держави (регіону) – це достатній для збереження життя, здоров'я та особистісної ідентичності рівень фізичної, економічної та інформаційної доступності до біологічно та культурно релевантних продовольчих ресурсів, а також способів їх використання та споживання.

У доінформаційну епоху інформаційна складова харчування спочатку ґрунтувалася на спостереженні, апробації та усній інформації. Тепер все це переходить

в онлайн. Внаслідок цього станом на 2022 рік ми маємо ситуацію розпаду установлених індустріальних традицій харчування в Україні та світі й появи, апробації та утвердження в нові традиції продовольчих інновацій цифрової епохи. Іншими словами ми нині маємо справу з цифровою трансформацією системи харчування сучасних українських громадян, яка так чи інакше йде у рідні загалом діджиталізації та діджиталізації українського соціуму.

Під явищем діджиталізація (digitization) (англ. оцифровування) сучасні дослідники розуміють конвертування будь-якої інформації взагалі і інформації про їжу, харчування та продовольство з паперового та інших носіїв у цифровий формат з метою подальшого використання в комп'ютерних системах, мережі Інтернет тощо. Відтак текст паперових етикеток на упаковках продовольчих товарів, який є характерною рисою індустріальної системи харчового ритейлу, порівняно з аграрною епохою, де інформаційний супровід продуктів був майже виключно усний, швидко доповнюється різноманітними формами електронної презентації інформації про продовольчі товари, а сама торгівля все частіше функціонує в онлайн-форматі, який до того ж доповнюється доставкою їжі та продовольчих товарів в дім до споживача [15].

В індустріальну епоху, порівняно з аграрною, характерним інформаційним компонентом системи харчування стало гастрономічне письменництво та гастрономічна журналістика у вигляді численних кулінарних та статей в журналах, газетах та паперових виданнях. До них у процесі розвитку індустріального суспільства зверталось все більша кількість громадян, обираючи свої стратегії харчової поведінки та формуючи настанови своєї харчової ментальності. В індустріальній системі продовольчого забезпечення населення бурхливого розвитку набула також реклама продовольчих товарів та різного роду харчових практик.

Всі згадані та інші форми продовольчого маркетингу в інформаційному суспільстві не просто доповнилися або замінилися електронним форматом, але й збагатилися такими новаціями як, зокрема, фут-бло-

гінг. Внаслідок цього харчова поведінка більшості громадян тою чи іншою мірою опосередкована блогосферою. При цьому вплив блогосфери та харчування громадян неухильно посилюється та урізноманітнюється [5; 9; 12; 17].

Таким чином, діджиталізація (digitalization) (англ. цифровізація) як процес переведення операцій, комунікацій, функцій бізнесу, бізнес-моделей та процесів у цифрову площину активно відбуваються й в сфері харчування сучасного суспільства, що повинно знайти й своє врахування щодо формування та реалізації публічної політики забезпечення продовольчої безпеки населення в цифровому суспільстві. Продовольчі ресурси держави та шляхи їх використання нині зазвичай мають свою віртуальну репрезентацію в інтернет-просторі і цифровізується не тільки діяльність виробників та продавців їжі, але й харчова поведінка більшості громадян.

Діджиталізація має дуже широкий спектр проявів. Зокрема, це отримання із інтернет-простору інформації про правильне та неправильне харчування, дієти, національні кухні тощо, а також продовольчі товари та нетоварні (безтоварні) форми продовольства. Стосовно останніх українська дослідниця Л. Яцун у публікації 2014 року зауважує: «Залежно від суспільної форми виробництва та використання продуктів, харчування населення розвивається на товарній або нетоварній основі, що визначається соціально-економічною ефективністю та іншими чинниками. Як показують наші дослідження, сьогодні в Україні в безтоварній формі споживається 34–85% залежно від виду продуктів та послуг харчування» [17].

Нині в 2022 році в умовах пандемії та війни важливість безтоварних форм продовольчого ще більше зростає, оскільки обидва згаданих вище чинники негативно впливають на виробництво, зберігання та логістику продовольчих товарів. Відтак поширення в Інтернеті інформації про забуті способи використання традиційних рослин, харчового використання декоративної флори та дикоросів має важливе значення для вирішення проблем продовольчої безпеки в сучасній Україні.

Виникнення та розвиток агро- та фудбросфери створює широкі перспективи для відродження забутих стародавніх харчових традицій як цілком доречних продовольчих інновацій в постіндустріальних реаліях сьогодення та найближчого майбуття. Тому публічна політика забезпечення продовольчої безпеки в сучасній Україні повинна звернути свою увагу на розвиток відповідних сегментів української блогосфери.

Однак, не зважаючи на поширеність блогінгу загалом, зокрема політичного, на нашу думку, можна констатувати про відсутність у блогосфері державних установ соціальної спрямованості щодо управління процесами діджиталізації продовольчого сектору. Так, блогінг у продовольчій сфері міг би стати двостороннім каналом інформування і зворотного зв'язку між державною інституцією та громадянином щодо динаміки та спектру продовольчих проблем. Блоги дозволили б не лише інформувати громадян, але й роз'яснювати певні аспекти реалізації державної продовольчої політики. Окрім того, блогосфера може стати конвенційним засобом загальносуспільної рефлексії продовольчих проблем й виступати у якості медіа-платформи для публічного опанування та дискусій щодо шляхів їх вирішення.

Слід також мати на увазі, що українська блогосфера на пряму пов'язана із засобами масової комунікації, утворюючи в інформаційному суспільстві нову інфраструктуру преси, яка почала вже чітко відрізнятися від 2005–2006 рр. При цьому процес поширення блогерської активності в Україні наслідував ті самі процеси що й у світі в цілому, але з деяким відставанням. Примітним також стало те, що розвиток української блогосфери можна сміливо назвати вільним і необмеженим з боку владних інституцій тоді як у деяких країнах (Китай, Іран, Саудівська Аравія тощо) за «неправильні» з політичної точки зору пости блогера цілком можуть притягнути до суду і, навіть, реально покарати.

Особливістю української блогосфери на першому етапі її існування був наздоганяючий характер розвитку, коли блогерами опановували блогінг та його технології по західних, переважно американських

та європейських зразках, які у світовому масштабі були піонерами блогосфери як нового цивілізаційного феномену в історії людства. Водночас українська блогосфера загалом та фуд-блогінг зокрема за останні кілька років змінила напрям свого розвитку від створення, просування та розвитку власних блогів до масового переходу до сервісів мікроблогінгу та соціальних мереж, таких як Twitter, Facebook, Вайбер, Телеграм тощо.

Така імплементація українських блогів у розмаїття соціальних мереж значно спростило розвиток автономних фут-блогів, особливо в сфері національної української кухні, які були й залишаються потужним інструментом особистого просування. Це значним чином розширило коло українських фут-блогерів, адже просувати, рекламувати свою сторінку за допомогою такого роду сервісів значно простіше.

Слід також відзначити, що блогосфера, окремі її сегменти і, зокрема політична та харчова, розвивається стихійно. Практично повна відсутність цензури та будь-яких формальних принципів, правил, субординації роблять її потужною силою, здатною конкурувати зі звичайними засобами масової інформації, в яких ієрархічність (читач журналіст-редактор) залежність від державних або бізнес інститутів, має складний устрій та внутрішню структуру, власні кодекси законів, які є перешкодами для подальшого розвитку.

Тому блогосфера є одним з найпотужніших інформаційних інструментів трансформації сучасної продовольчої ментальності та харчової поведінки громадян і має значний потенціал публічного управління продовольчою безпекою в уже добре діджиталізованим українським соціумом. Фут-блоги якнайкраще конденсують самоусвідомлення наших сучасників суспільних та індивідуальних продовольчих проблем та створюють більш широкий та різноманітний простір варіантів їх вирішення.

Можна зробити висновки, що блогосфера має здатність формувати харчову ментальність та утверджувати нові погляди на продовольчу безпеку, але далеко не всі представлені продовольчі інновації в ній здобули перемогу і досягли відчутних позитивних результатів завдяки

блогосфері щодо поширення їх у поведінковому форматі. Зокрема, це стосується харчового використання дикоростучих рослин. Однак діджитал (цифрова) трансформація (англ. digital transformation) продовольчого забезпечення громадян в сучасному інформаційному суспільстві, яка виступає як глибока і прискорена трансформація діяльності, процесів, компетенцій та моделей продовольчого бізнесу, виробництва, розподілу з метою повного використання змін та можливостей цифрових технологій та їх впливу на суспільство.

Висновки та пропозиції. Таким чином, аналізуючи історію цивілізаційного розвитку ми маємо можливість спостерігати низку наступних трендів.

Тренд переходу від харчового використання дикорослої флори та фауни до культурних рослин та тварин та звуження видового та підвидового (сорти рослин, породи тварин) діапазону.

Тренд відходу від сироїдіння на все більш істотну механічну, термічну, хімічну та іншу обробку харчової сировини та створення синтетичної їжі.

Тренд переходу від домашнього на громадське харчування, від кулінарного просьюмеризму до кулінарного консьюмеризму, кулінарна маркетизація і в тому числі фастизація.

Тренд від агропросьюметизму до продуктово-харчової маркетизації, консьюмеризації.

Але нині став спостерігатися й протилежний рух, коли гіперіндустріалізація поєднується з частковою деіндустріалізацією харчування та його ренатуралізація (деартезація). При цьому зазначені процеси цифрової трансформації лише посилюються умовами пандемій, а, особливо, війни.

Зазначені тренди на кожному історичному етапі давали нові можливості пом'якшення проблеми голоду, яка найліпшою мірою була на відносно тривалий термін вирішена в розвинутих індустріальних суспільствах, які нині знову почали ускладнюватися через нарощування екологічної кризи. На теренах України продовольчі проблеми додатково загострюються воєнним станом. Однак, діджиталізація дає можливість не лише

підвищити ефективність виробництва та розподілу продовольства, але й оптимізувати харчові стереотипи населення під впливом блогосфери. Відтак, публічне управління ризиками воєнного голоду повинно обов'язково передбачати конструктивний розвиток фуд-блогосфери, яка дасть можливість істотно раціоналізувати використання громадянами наявних та потенційних продовольчих ресурсів.

Список використаної літератури:

1. Білик О.І. Вплив пандемії на зміну системи управління соціальними ризиками / О.І. Білик // Економіка, управління та адміністрування. – 2020. – №4(94). – С. 117–122.
2. Большакова, Юлія Сергіївна. «СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ГЛОБАЛЬНОГО ІНДЕКСУ ГОЛОДУ.» Наукові записки молодих учених 4 (2019).
3. Верховна Рада прийняла Закон щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/220863>.
4. Веселова О. Голодомори 1930-х і 1940-х рр. в Україні: схожість і відмінність / О. Веселова // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 21. – С. 188–194.
5. Гаврилюк, Л. П. «ГЛОБАЛЬНИЙ ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СВІТ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ» Друкується за рішенням Вченої ради Київського національного університету культури і мистецтв (протокол № 27 від 13 березня 2018 р.) (2018): 207.
6. Герман, І. В., and П. В. Чередніченко. «АЛЬТЕРНАТИВНІ ВИДИ ХАРЧУВАННЯ.» Редакційна колегія (2019): 485.
7. Голод в Україні у першій половині ХХ століття: причини та наслідки (1921–1923, 1932–1933, 1946–1947) : матеріали Міжнар. наук. конф. : Київ, 20–21 листоп. 2013 р. / Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птухи НАН України [та ін. ; редкол.: М. Антонович та ін.]. – Київ : [б. в.], 2013. – 364 с.
8. Ілляшенко С. М. Діджиталізація бізнесу в умовах світової пандемії (COVID-19): вітчизняні реалії і перспективи [Електронний ресурс] / С. М. Ілляшенко, Ю. С. Шипуліна // Глобальний маркетинг: аналіз і виклики сучасності : матеріали 2-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 22 травня 2020 р. – Електрон. текст.

- дані. – Київ, 2020. – С. 102–103. – URL: <http://feba.nau.edu.ua/component/k2/vidbulas-ii-mizhnarodna-naukovopraktychna-konferentsiia-hlobalnyimarketynh-analiz-i-vykyky-suchasnosti>
9. Крочак, Оксана, Олена Матрос, and Світлана Михайловина. «АКТИВИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТИ ОБЛІКУ.» Наукові перспективи (Наукові perspektivi) 4 (22) (2022).
 10. Малахова Л. В. Шляхи подолання «прихованого» голоду як складової глобальної продовольчої проблеми / Л. В. Малахова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. – 2013. – № 1086, вип. 2. – С. 86–89.
 11. Побоченко Л.М., Циганков Е.В. Проблема голоду та недоїдання у світі відповідно до програми ООН «Цілі розвитку тисячоліття» // Україна і світ: перспективи та стратегії розвитку. – Київ: ННІМВ НАУ, 2015. – № 1. – С. 162–175.
 12. Пономаренко, І. (2021). ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, (7), 91–96. <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.7.11>
 13. Проскурніна, Н., Бестужева, С., & Козуб, В. (2022). АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ. Економіка та суспільство, (36). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-40>
 14. Рабенчук О. П. Соціальні настрої та поведінка населення України в період голоду 1946 – 1947 рр. Укр. іст. журн. – 2006. – № 4. – С. 87–100.
 15. Руденко Світлана. «ТЕКСТ НА ЕТИКЕТЦІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ У ФОКУСІ НАЇВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ПЕРЕСІЧНОГО СПОЖИВАЧА.» РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ (2020): 62.
 16. Стасюк О. Вплив тривалого голодування на людину та трансгенераційні наслідки Голодомору-геноциду / О. Стасюк // Народна творчість та етнологія. – 2019. – № 4. – С. 16–23.
 17. Яцун, Л. М. Сфера харчування населення як природно-соціально-економічна система: методологія формування та розвитку [Текст] / Леонід Миколайович Яцун // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2014. – Том 16. – № 1. – С. 155–166. – ISSN 1993-0259.

Chumak I. PUBLIC MANAGEMENT OF WAR FAMINE RISKS IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION OF UKRAINIAN SOCIETY

The peculiarities of food security of the population of modern Ukraine as a way of managing the risks of war and post-war famine are analyzed. It is argued that a significant factor in the reformatting of food security problems is the process of digital transformation of Ukrainian society, which creates new trends in the field of food production, distribution in society through the market and social protection mechanisms, methods of consumption of food products in ready form, semi-finished products and after cooking in public institutions nutrition and home cooking, and especially in the high potential of changing food stereotypes of the population. Therefore, the digital mediation of food behavior, like other types of activities of Ukrainian citizens (online education, work, leisure, etc.) has already reached a fairly high level and continues to expand and deepen. Already a large share of Ukrainians buys food products through the Internet, finds culinary recipes, uses various applications for designing a healthy diet, learns the latest and ancient technologies of gardening, horticulture, harvesting, etc. At the same time, the war even more than the pandemic increased the pace of digitization of Ukrainian society in general and the food sector in particular. However, the public management of the food security of the population is still based on inertia, mainly on the approaches of the pre-digital age. It is proved that conscious public management of the processes of digital transformation of citizens' eating behavior, as well as digitization of the use, production and social distribution of food resources can significantly reduce the risks of both explicit and implicit hunger, originally characteristic of war and post-war times.

Key words: war, food security, digital transformation, digitization, hunger, apparent hunger, hidden hunger, food stereotypes of the population, public management of food security.